

Павло Едер,
аспірант кафедри історії держави,
права та політико-правових вчень
Львівського національного університету
імені Івана Франка

УДК 343.3.7

Особливості співпраці органів прокуратури з Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.)

Розбудова правової держави в Україні вимагає формування науково-обґрунтованої моделі демократичного судоустрою та судочинства, яке відповідатиме національним правовим традиціям. В основу такої моделі покладено забезпечення кожному громадянину права на справедливий судовий розгляд у незалежному й неупередженому суді. Сучасні процеси удосконалення діяльності судових органів України вимагають, ефективнішого, об'єктивного наукового вивчення як міжнародного, так і національного правового досвіду.

Значну увагу в цьому аспекті викликає вивчення історії становлення і розвитку Вищого крайового суду у Львові в період перебування Галичини, Буковини і Закарпаття у складі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.), вивчення й узагальнення досвіду організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.) дасть змогу використати набутий історичний правовий досвід

для з'ясування витоків демократичних традицій національної судової системи і судочинства.

Окремі питання організації і діяльності Львівського вищого крайового суду під владою Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918 рр.) були предметом аналізу у наукових працях І. Бойка, В. Гончаренка, О. Кондратюка, І. Настасяк, М. Никифорака, Б. Тищика та ін.

Приєднання Галичини до складу Австрійської монархії припало на кульмінацію австрійського абсолютизму. Централізація державного управління за Йосифа II значною мірою вплинула також на формування суду і судочинства.

Вищий крайовий суд у Львові (*K. k. Ober-Landesgericht*) був створений згідно з розпорядженням Міністерства юстиції Австрійської імперії 25 червня 1855 р. на базі місцевого апеляційного суду. Його робота почалася з 29 вересня 1855 р. Вищий крайовий суд у Львові містився у

Львові на вул. Карла-Людвіга, 5 2/4 (*Carl Ludwigs-Strasse, 5 2/4*) – нині проспект Свободи (верхня або західний бік); згодом вул. Карла-Людвіга верхня, 359. Після перейменування непарної частини вул. Карла-Людвіга, з 1872 р. адреса Вищого крайового суду у Львові значиться як вул. Гетьманська, 22 (середмістя).

З-поміж справ, які розглядалися Вищим крайовим судом у Львові помітну частку складають справи ініційовані прокуратурою. Наприклад, у 1913 р. таких було 596 справ (з усіх 5 102), 1914 р. – 205 (з усіх 1 235), 1915 р. – 89 (з усіх 569; цифра мала через воєнні дії на території Галичини) [1, арк. 21].

Відзначимо, що на той час прокуратура була складовою частиною суду. При підготовці проекту нової системи судочинства, вперше представленого імператору у листопаді 1850 р., міністр юстиції Антон Шмерлінг запропонував утворити при майбутньому Вищому крайовому суду у Львові посаду генерального прокурора. Передбачалося, що генеральний прокурор матиме двох заступників, які працюватимуть при відповідних сенатах суду у Кракові і Станіславові. Під час дискусії пропозиція була схвалена (хоч і дещо видозмінена), що й дало можливість створити інститути Генерального прокурора при Віденському судовому і касаційному трибуналах, а також при вищих крайових судах з підлеглими їм прокурорами при окружних судах. При Вищому крайовому суді у Львові інститут Генерального прокурора (*K. k. Ober-Staatsanwalt; пол. nadprokurator*) запрацював з 18 вересня 1855 р. на основі розпорядження Міністерства юстиції від 29 червня 1855 р. [2, s. 192].

Компетенція Генерального прокурора при Вищому крайовому суді визначалася розпорядженням міністра юстиції з серпня 1854 р. Якщо прокурори в окружних судах займалися притягненням до відповідальності осіб підозрюваних у вчиненні злочинів, то Генеральний прокурор

виконував здебільшого наглядові і контрольні функції [3, арк. 1–19]. Вони здійснювали, зокрема, нагляд за законністю дій слідчих органів і судів. Згідно Закону 1873 р. прокурори в окружних судах були підзвітними Генеральному прокуророві при Вищому крайовому суді, а останні підпорядковувалися Міністрові юстиції. За тим самим законом прокурори при Вищих крайових судах отримали найменування старших, а при окружних судах – державних прокурорів [4].

Варто підкреслити, що після впровадження у 1873 р. нової австрійської карної процедури, хоч і відбулося формальне відділення прокуратури від суду, в Галичині існувала звичайна практика, коли прокурори обіймали суддівські посади [5, арк. 1–3]. Прокуратура і суд творили спільну інституцію, що виражалося в однаковому організаційному статусі, у т.ч. розміщенні в одній службовій будівлі; урядників і канцеляристів для прокуратури виділяв Вищий крайовий суд, а в його бухгалтерії назначали заробітну плату для прокурорів (*zahlungsauftrag*) [6, арк. 2]. Крім того, що закономірно, територія, на яку поширювалася компетенція Генерального прокурора, цілком співпадала з територією, на яке розповсюджувалося судочинство Вищого крайового суду у Львові [7, арк. 23]. Генеральний прокурор мав обов'язок надавати міністрові юстиції річні звіти про кількість завершених справ і справ, що ще розглядаються в його окрузі відповідальності. Водночас він звітував і перед Вищим крайовим судом у Львові, даючи при цьому характеристику злочинів на йому підконтрольній території [8].

Сфера функціонування прокуратури до 23 травня 1873 р., коли було впроваджено Закон про кримінальне судочинство, визначався законами від 21 травня 1868 р., 25 липня 1871 р. і 28 листопада 1896 р. (№ 217), що регламентували діяльність дисциплінарних суддівських сенатів, судових службовців, но-

таріусів, позасудових урядників. Внутрішній розпорядок прокуратури при Вищих крайових судах регулювався розпорядженнями Міністерства юстиції від 16 червня 1854 р., 3 серпня 1854 р., 19 листопада 1863 р. і 4 травня 1894 р. (№ 114) [2, s. 192].

Законом від 16 жовтня 1865 р. Генеральний прокурор Вищого крайового суду отримав до своєї компетенції нагляд за дотриманням законодавства у в'язницях і право розробляти регламенти для цих закладів [9, арк. 45–47]. На той час в'язниць у Львові було дві: 1) заклад для осіб чоловічої статі, засуджених більше, ніж на рік (колишній кляштор сестер Св. Бригіди у Львові – звідси й назва Бригідки; як тюрма використовувався з 1785 р.); кількість в'язнів станом на 1879 р. тут становила 1 450 осіб; 2) заклад для осіб жіночої статі (під опікою конгрегації сестер милосердя Св. Марії Магдалини у Львові), створений згідно розпорядження Міністерства юстиції від 12 квітня 1856 р. (№ 6329), засуджених більше, ніж на рік [10, s. 131–132].

Від старших прокурорів значною мірою залежала модернізація таких установ. Скажімо, Старший прокурор при Вищому крайовому суді у Львові В. Данек доклався до реформи в'язниці на Бригідках – заснування школи, бібліотеки (у 1879 р. там було бл. 3 тис. книг), музичного гуртка (його знали у Львові як меломана). Крім того у Бригідках засновано власне виробництво, що дозволило закладові стати самоокупним [11]. Дійшло до того, що 1879 р. львівські шевці скаржилися до Вищого крайового суду у Львові, що в'язні шиють взуття, створюючи тим самим їм конкуренцію [12, арк. 1–19].

Особовий склад в'язниці на Бригідках на той час виглядав таким чином: директор (Голдасевич Едвард), управитель, контролер, три ад'юнкти, лікар, помічник лікаря, два вчителі, старший інспектор, дев'ять наглядачів і 99 охоронців. Крім того, духовну роботу (а також, по-суті, функції психолога) у в'язниці проводили

священнослужителі католицької, греко-католицької, православної і юдейської конфесій [10, s. 132].

У 1878 р. розпочалося будівництво в'язниці у Станіславові [13, арк. 20], яке за шість років завершили і згідно розпорядження Міністерства юстиції (№ 10566) від 6 липня 1883 р. вона запрацювала. Новий тюремний заклад був розрахований на 900 місць (у звіті 1906 р. уже значилося 950 місць) і в ньому мали відбувати покарання особи чоловічої статі, “обряду греко-католицького і православного”, засуджені більш, ніж на рік позбавлення волі [14, s. 137–138]. Після відкриття в'язниці у Станіславові кількість в'язнів у Бригідках скоротилася до 1 тис. чол. в 1884 р., до 660-ти у 1906 р. і до 600 осіб у 1914 р. [14, s. 217].

Президент Вищого крайового суду у Львові А. Тхожницький-Мнішек 30 квітня 1899 р. підписав розпорядження про порядок утримання засуджених у львівських тюрмах (“Порядок домашній для в'язниць ц.-к. судів повітових”), де було визначено всі права та обов'язки в'язнів. Цікавими виглядають заборони: “Строго заборонено порушувати спокій і порядок, особливо свистіти, співати, галасувати, непристойні бесіди, безсоромні рухи, обзивання та ображання, створення таємних спілок, продаж, обмін або позичання предметів співв'язням... занедбування або пошкодження мурів, дверей, вікон й одягу ув'язненого, об драпування стін і дверей, підслуховування або стукування в стіни чи двері, розмова через вікна...” [16, с. 56].

Аналізуючи історію прокуратури, можна зробити висновок: праця на посаді прокурора була вступом до кар'єри судді. Чимало суддів Вищого крайового суду у Львові перед своїм призначенням на судову посаду виконували функції прокурорів або їхніх заступників. Так, 11 лютого 1855 р. на посаду першого Генерального прокурора у Львові імператор призначив колишнього радника Крайового суду у Любляні Франца

Омейца [17, s. 103]. На початку 1870-х він був звичайним радником Вищого крайового суду у Львові [18, s. 90]. Або інший приклад – заступником Генерального прокурора у 1868–1870 рр. був Карл Лідл, який пізніше – у 1886–1887 р. обіймав посаду віце-президента Вищого крайового суду у Львові [19, s. 50].

Перші Генеральні прокурори при Вищому крайовому суді у Львові були винятково німцями за походженням, аж поки 19 травня 1872 р. на цю посаду призначили першого поляка – Вінценти Данека (1812–1879) [10, s. 129]. Перед тим він устиг попрактикуватися при львівському, мостиському і краківських магістратах, попрацювати асесором у Золочеві, бургомістром Сокаля, Жовкви та Самбора. Після судової реформи 1855 р. В. Данека призначено керівником повітового суду у Бохні, а буквально за два місяці – державним прокурором при окружному суді Перемишля. У 1864 р. указом міністра юстиції його перевели на посаду прокурора при Крайовому суді Львова, де він заробив собі авторитет поміж галицькими правниками. У ті роки В. Данек став кавалером Ордену залізної корони, отримав звання надвірного радника [11].

Після смерті В. Данека у 1879 р. посаду Старшого прокурора обійняв радник Вищого крайового суду у Львові Францішек Жданський (1826–1899), який до того працював прокурором в окружних судах Станіславова і Тернополя. Імператор відзначив Ф. Жданського орденом Леопольда і званням надвірного радника. У 1895 р. за власним бажанням він покинув займану посаду, а посаду старшого прокурора обійняв радник Вищого крайового суду Філіп Воронецький (?–1905), який проживав у Львові на пл. Академічній, 2 [20, s. 126]. Він мав досвід роботи як судовий ад'юнкт у Заліщиках, заступник державного прокурора у Станіславові і Коломиї, державний прокурор у Самборі. У 1890 р. імператор найменував Ф. Воронецького апеля-

ційним радником у Львові і з того часу він виконував обов'язки заступника члена дисциплінарного сенату Вищого крайового суду у Львові, а протягом 1896–1903 рр. обіймав посаду Старшого прокурора цього ж суду [11].

15 жовтня 1903 р. новим Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові був призначений Генрик Гайдерер (1853–1906), який походив з родини німецьких поселенців у Галичині. Свою судову кар'єру він розпочав у 1871 р., працюючи у різних повітових судах Східної Галичини. Після нетривалої служби при Найвищому судовому і касаційному трибуналі у Відні, Г. Гайдерер посів посаду заступника державного прокурора у Перемишлі, звідки його переведено до Львова, де 1892 р. отримав звання судового радника. Шість років по тому став державним прокурором у цьому ж місті, а протягом 1903–1906 рр. обіймав посаду Старшого прокурора [11].

29 червня 1906 р. новим Старшим прокурором імператор призначив тогочасного очільника окружного суду в Стрию Альфреда Гінце (1848–?). У 1878 р. він став судовим ад'юнктом і брав участь у складанні ґрунтових книг у Галичині. За чотири роки був переведений до Жовкви, де так само займався складанням ґрунтових книг. Звідси А. Гінце перебрався до Львова, де став заступником Старшого прокурора. У зв'язку з утворенням у 1897 р. нового окружного суду в Стрию, його призначено президентом того суду і на цій посаді він залишався до 1903 р. За заслуги у сфері юриспруденції А. Гінце був нагороджений Орденом залізної корони III-го класу [11].

Наступним Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові був Тадеуш Маліна (1856–1933). У послужному списку цього правника досвід роботи судовим ад'юнктом у Перемишлі, заступником державного прокурора при суді у Золочеві, заступником Старшого прокурора у Львові (з 1897 р.). У червні 1898 р.

Т. Маліна отримав звання крайового судового радника, працюючи у наступні роки почергово у Крайовому і Вищому крайовому суді Львова. У 1913 р. після нетривалої роботи у Відні при Найвищому трибуналі юстиції, Т. Маліну призначили Старшим прокурором при Вищому крайовому суді у Львові – останнім за влади Габсбургів [11]. Цьому правнику судилося також стати першим львівським прокурором у Польській державі (до 1929 р.).

Потрібно відзначити, що й чимало суддів, котрі працювали в колишніх австрійських судах, продовжили свою працю в судових установах Польської держави. Верифікаційна комісія при апеляційному суді Львова на підставі Закону від 13 листопада 1920 р. (№ 65) і розпорядження Міністерства юстиції з 5 серпня 1920 р. (№ 77) враховувала стаж роботи колишніх суддів і прокурорів за Австро-Угорщини [21, арк. 1]. Не останню роль у цій перевірці відігравав політичний чинник. Наприклад, розглядаючи справи працівників суду містечка Гвіздець (Станіславівщина), комісія поділила

всіх на прихильників польської влади, лояльних осіб і “радикальних українців”, яким вочевидь місця роботи в судах уже нової держави не знайшлося [22, арк. 27].

Були серед судових працівників і такі, які встигли за короткий час послужити відразу кільком урядам. Наприклад, при перевірці судових працівників Чорткова з’ясувалося, що відповідальний за ведення діловодства у місцевому окружному суді Костянтин Вербицький у свій час присягнув урядові ЗУНР, а потім виявив лояльність до поляків. Зважаючи на це, Верифікаційна комісія просила апеляційний суд врахувати той факт, що К. Вербицький не брав участі у бойових діях і присягнув Польській державі, й розпочати виплату йому з 31 серпня 1919 р. заробітної плати. І подібних випадків, документально засвідчених, зустрічаємо чимало [23, арк. 4].

Отже, Вищий крайовий суд у Львові активно співпрацював з органом прокуратури, що позначалося на якісному розгляді і вирішенні апеляційних справ.

Список використаних джерел

1. ЦДІА України у м. Львові, ф. 150 (Вищий крайовий суд, м. Львів), оп. 1а, спр. 238 (Звіти крайового суду у Львові про кількість розглянутих кримінальних та цивільних справ).
2. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903. – Lwyw: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1903. – 1276 s.
3. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 7, спр. 4043 (Переписка з Міністерством внутрішніх справ про запровадження прокурорського нагляду).
4. *Gesetz vom 11. Hornung (Februar) 1873 über die Staatsanwaltschaft* // Режим доступу: <http://www.lexfind.ch/dtah/44400/2/12241v0004.pdf> [10.12.2014].
5. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 2972 (Справа про заснування посади прокурора з цивільних і кримінальних справ при судах Галичини).
6. ЦДІА України у м. Львові, ф. 156, оп. 1, спр. 884 (Розпорядження Вищого крайового суду у Львові за 1890 р.)/
7. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 85, спр. 325 (Копії наказів Вищого крайового суду у Львові про призначення виплат службовцям органів суду і прокуратури й переписка з окружними управліннями з цього питання).

8. ЦДІА України у м. Львові, ф. 156 (Вища державна прокуратура, м. Львів), оп. дод., спр. 91 (Звіти прокурора Вищого крайового суду про кількість розглянутих справ суддями з означенням характеру злочинів та строків ув'язнення).

9. ЦДІА України у м. Львові, ф. 156, оп. 2, спр. 20 (Листування з Міністерством юстиції).

10. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1879. – Lwyw: Z drukarni „Dziennika Polskiego”, 1879. – 817 s.

11. *Kotliński T. J. Nadprokuratoria Państwa we Lwowie i jej zwierzchnicy / Tomasz J. Kotliński* // Режим доступу: <http://www.cracovia-leopolis.pl/index.php?pokaz=art&id=2479> [2.12.2014].

12. ЦДІА України у м. Львові, ф. 156, оп. 2, спр. 29 (Справа про розгляд протесту шевців проти пошиття взуття в'язнями львівською тюрми).

13. ЦДІА України у м. Львові, ф. 156, оп. 1, спр. 17 (Листування з Міністерством юстиції про будівництво тюрми в Станіславові), Т. 3.

14. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1884. – Lwyw: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1884. – 837 s.

15. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1914. – Lwyw: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1914. – 1769 s.

16. *Козицький А.* Кримінальний світ старого Львова / Андрій Козицький, Степан Білостоцький. – Львів: Афіша, 2001. – 230 с.

17. *Handbuch der Lemberger Statthaltereigebietes in Galizien für das Jahr 1859.* – Lemberg: Piller, 1859. – 328 s.

18. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1871. – Lwyw: Z drukarni E. Winiarza, 1871. – 743 s.

19. *Szematyzm* Krylestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1887. – Lwyw: Z drukarni Władysława Łozińskiego, 1887. – 854 s.

20. *Księga adresowa kryl. stoł.miaста Lwowa. Rocznik I.* Lwyw: Z drukarni i litografii Pillera i Sp., 1897. 245 s

21. ЦДІА України у м. Львові, ф. 151, оп. 1а, спр. 197 (Протокол засідання провісочної комісії).

22. ЦДІА України у м. Львові, ф. 151, оп. 1а, спр. 82 (Справа про відновлення повітового суду у Гвіздці).

23. ДІА України у м. Львові, ф. 151, оп. 1а, спр. 79.

Едер П. Т. Особливості співпраці органів прокуратури з Вищим крайовим судом у Львові (1855–1918 рр.)

У статті проаналізовано особливості співпраці органів прокуратури з Вищим крайовим судом у Львові у складі Австрії та Австро-Угорщини. Показано особливості організації і діяльності Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). Значну увагу зосереджено на характеристиці діяльності Вищого крайового суду у Львові як апеляційної інстанції щодо розгляду цивільних та кримінальних справ.

Ключові слова: судові органи, органи прокуратури, Вищий крайовий суд, Австро-Угорщина.

Эдер П. Т. Особенности сотрудничества органов прокуратуры с Высшим краевым судом во Львове (1855-1918 гг.)

В статье проанализированы особенности сотрудничества органов прокуратуры с Высшим краевым судом во Львове в составе Австрии и Австро-Венгрии. Показаны особенности организации и деятельности Высшего краевого суда во Львове (1855-1918 гг.). Значительное внимание уделяется характеристике деятельности Высшего

краевого суда во Львове как апелляционной инстанции по рассмотрению гражданских и уголовных дел.

Ключевые слова: судебные органы, органы прокуратуры, Высший краевой суд, Австро-Венгрия.

Eder P. Features cooperation with the prosecution supreme regional court in Ukraine (1855–1918.)

The paper analyzes the features of cooperation with the prosecution supreme regional court in Ukraine as part of Austria-Hungary and Austria. The features of organization and operation of the Higher Regional Court in Lviv (1855–1918 gg.). Special attention is focused on the characteristics of the Higher Regional Court in Lviv as the appellate court to hear civil and criminal cases.

Key words: courts, prosecutors, the Higher Regional Court, Austria-Hungary.